

Vejledning autoriserede sundhedspersoners brug af medhjælp til udførelse af forbeholdt sundhedsfaglig virksomhed og delegation af ikke forbeholdt virksomhed

Vejledningen knytter sig til bekendtgørelse nr. xx af xx december 2008 om autoriserede sundhedspersoners brug af medhjælp til udførelse af forbeholdt sundhedsfaglig virksomhed.

Vejledningen er inddelt således, at vejledningens punkt 1 beskriver den forbeholdte sundhedsfaglige virksomhed, der ikke kan delegeres til en medhjælp at udføre.

Vejledningens punkt 2 beskriver, hvordan en autoriseret sundhedsperson kan bemyndige en medhjælp til at udføre sundhedsfaglig virksomhed, som det i medfør af autorisationslovens er forbeholdt autoriserede sundhedsperson at udføre. Det vil sige, at det nærmere beskrives, hvem der kan delegere forbeholdt sundhedsfaglig virksomhed til en medhjælp, hvem der kan bruges som medhjælp, samt ansvarsforholdene når forbeholdt sundhedsfaglig virksomhed bliver delegeret til en medhjælp.

Vejledningens punkt 3 beskriver, hvordan en autoriseret sundhedsperson udviser omhu og samvittighedsfuldhed, jf. lov 451 af 6. maj 2006 om autorisation af sundhedspersoner og om sundhedsfaglig virksomhed (autorisationsloven) § 17, når pågældende autoriserede sundhedsperson delegerer sundhedsfaglig virksomhed, som ikke er forbeholdt den autoriserede sundhedsperson at udføre.

Endelig beskriver vejledningens punkt 4 forhold, som er relevant for delegation af sundhedsfaglig virksomhed, hvad enten denne er forbeholdt eller ej.

I bekendtgørelsen og vejledningen anvendes nedenstående begreber i de anførte betydninger:

1. En autoriseret sundhedsperson: En person, der i medfør af autorisationsloven har ret til med en bestemt titel at betegne sig som udøver af sundhedsfaglig virksomhed.
2. En sundhedsperson: En autoriseret sundhedsperson og den person, der udfører sundhedsfaglige opgaver på den autoriserede sundhedspersons ansvar, jf. Sundhedsloven (lovbekendtgørelse nr. 95 af 7. februar 2008) § 6.
3. Forbeholdt virksomhed: Sundhedsfaglig virksomhed, som en autoriseret sundhedsperson i henhold til autorisationsloven er forbeholdt at udføre, jf. autorisationslovens § 1, stk. 3.
4. Brug af medhjælp: En autoriseret sundhedsperson bemyndiger en anden person (medhjælpen) at udføre en opgave inden for sin forbeholdte virksomhed.
5. Bemyndige/bemyndigelse: en autoriseret sundhedsperson delegerer til en anden person (medhjælpen eller den bemyndigede) at udføre en opgave inden for sin forbeholdte virksomhed.
6. Delegere/delegation: En autoriseret sundhedsperson overdrager til en anden person at udføre en opgave, hvad enten denne er forbeholdt eller ej.

1. Sundhedsfaglig virksomhed, der ikke kan delegeres til en medhjælp

Som udgangspunkt kan en autoriseret sundhedsperson delegerer al form for virksomhed uanset karakter eller omfang. Der er dog undtagelser herfra, da det i lovgivningen eller regler, fastsat i medfør heraf, er fastsat, at nogle sundhedsfaglige opgaver skal udføres af sundhedspersoner, der er autoriseret hertil.

Udfærdigelse af erklæringer til offentligt brug, herunder til politisager, kan en autoriseret sundhedsperson ikke delegere til en medhjælp at udføre, da erklæringer til offentlig brug skal underskrives af en autoriseret sundhedsperson, for at erklæringen kan have retsgyldighed, jf. autorisationsloven § 20, stk. 2. Det betyder imidlertid ikke, at en autoriseret sundhedsperson ikke kan delegere til en medhjælp at udføre undersøgelser

mv., der ligger til grund for erklæringen. Dette vil dog skulle fremgå af erklæringen i det omfang, det er relevant, jf. bekendtgørelse nr. 212 af 20. juni 1935 om almindelige regler for afgivelse af lægeerklæringer § 4. Den autoriserede sundhedsperson kan også gøre brug af andre til skrivningen af erklæringen, se vejledningens punkt 4.5 om brug af teknisk bistand.

En læge eller tandlæge kan ikke delegere til en medhjælp at udfærdige recepter, jf. § 1 i bekendtgørelse nr. 155 af 20. februar 2007 om recepter. For så vidt angår brug af medhjælp til medicinering, se vejledningens punkt 2.7.1 om delegation af medicingivning. For så vidt angår den tekniske bistand, lægen eller tandlæge kan bruge til skrivningen af recepten, se vejledningens punkt 4.5 om brug af teknisk bistand.

En læge kan ikke delegere til en medhjælp at udfærdige dødsattester, jf. sundhedsloven (lov nr. 546 af 24. juni 2005 med senere ændringer) § 182. En læge kan ikke bemyndige en medhjælp til at foretage ligsyn til afgørelse af, om døden er indtrådt, jf. sundhedslovens § 178. Dette indbefatter konstatering af de sikre dødstejn, som ligger til grund for udfærdigelsen af dødsattesten, samt vurdering af døds måde og dødsårsag.

En af de i § 6 i bekendtgørelse nr. 1249 af 6. december 2006 om dødens konstatering ved uopretteligt ophør af al hjernefunktion nævnte læger kan ikke overlade til andre at foretage den kliniske undersøgelse af hjernefunktionen for at stille diagnosen hjernedød, jf. bekendtgørelsen § 4.

Iværksættelse af tvangsforanstaltninger mv. i medfør af lovbekendtgørelse nr. 1111 af 1. november 2006 om anvendelse af tvang i psykiatrien (psykiatriloven) kan ikke delegere til en medhjælp, som f.eks. en medicinstuderende eller andet personale. Det vil sige, at i de tilfælde, hvor det i psykiatriloven er anført, at det skal være en læge, der ordinerer en tvangsforanstaltning, tilser patienten i forbindelse med tvangsforanstaltning eller skal være til stede under tvangsforanstaltningen, skal det være en autoriseret læge, der udfører denne virksomhed.

For så vidt angår kosmetisk behandling er det i bekendtgørelse nr. 1245 af 24. oktober 2007 om kosmetisk behandling reguleret, i hvilke situationer en læge kan bruge medhjælp til at udføre kosmetisk behandling. Bekendtgørelse om sundhedspersoners brug af medhjælp og delegation finder således ikke anvendelse på det kosmetiske område.

2. Brug af medhjælp til udførelse af forbeholdt virksomhed

2.1 Hvem kan bruge medhjælp

I medfør af autorisationsloven kan en person opnå autorisation som sundhedsperson efter gennemførelse af godkendt uddannelse inden for det pågældende område. Formålet hermed er at sikre, at kvalificerede personer varetager opgaverne i sundhedsvæsenet. En autoriseret sundhedsperson har tillige i medfør af autorisationsloven ret til at betegne sig som udøver af en bestemt sundhedsfaglig virksomhed. En autoriseret sundhedsperson er i autorisationsloven pålagt at overholde visse pligter, herunder bl.a. at udvise omhu og samvittighedsfuldhed.

En autoriseret sundhedsperson kan i henhold til autorisationslovens § 17 vælge at bruge medhjælp til udførelsen af sundhedsfaglig virksomhed.

For nogle autoriserede sundhedspersoner er der i autorisationsloven fastsat regler forbeholdt virksomhed. Det vil sige, at denne nærmere definerede virksomhed ikke må udøves af personer uden den pågældende autorisation.

Gruppen af autoriserede sundhedspersoner, som har forbeholdt virksomhed, er følgende:

- læger, som det er forbeholdt bl.a. at foretage operativt indgreb (defineret ved gennembrud af hud og væv og indførelse af apparatur i naturlige legemsåbninger) og at anvende receptpligtige lægemidler, jf. autorisationslovens § 27, stk. 3, og § 74, stk. 2,
- tandlæger, som det bl.a. er forbeholdt at behandle sygdomme i tænder, jf. autorisationslovens §§ 47, stk. 3, § 49,

- kliniske tandteknikere, som det bl.a. er forbeholdt at indsætte og korrigere aftagelige proteser, jf. autorisationslovens § 64, stk. 3 og 4,
- tandplejere, som det bl.a. er forbeholdt at fjerne hårde tandbelægninger, jf. autorisationslovens § 65, stk. 3 og 4,
- kiropraktorer, som det bl.a. er forbeholdt at foretage kiropraktisk behandling af biomekaniske funktionsforstyrrelser i bl.a. rygsøjlen, jf. autorisationslovens § 52, stk. 3 og 4,
- jordemødre, som det bl.a. er forbeholdt at varetage forebyggende helbredsundersøgelser af gravide, jf. autorisationslovens § 55, stk. 3 og 4,
- optikere, som det bl.a. er forbeholdt at tilpasse og udlevere briller, jf. autorisationslovens § 67, stk. 3 og 4, og
- kontaktlinseoptikere, som det bl.a. er forbeholdt at tilpasse og udlevere kontaktlinser, jf. autorisationslovens § 68, stk. 3 og 4.

De i autorisationsloven nævnte autoriserede sundhedspersoner, som ikke har et forbeholdt virksomhed, men der også som følge deres uddannelse kvalificerer sig til at varetage bestemte opgaverne i sundhedsvæsenet, er følgende:

- sygeplejersker, jf. autorisationslovens § 54,
- ergoterapeuter, jf. autorisationsloven § 58,
- fysioterapeuter, jf. autorisationslovens § 59,
- bioanalytikere, jf. autorisationslovens § 60,
- kliniske diætister, jf. autorisationslovens § 61,
- radiografer, jf. autorisationslovens § 62,
- bandagister, jf. autorisationslovens § 63,
- fodterapeuter, jf. autorisationslovens § 70 og
- social- og sundhedsassistenter, jf. autorisationslovens § 70a.

Når en autoriseret sundhedsperson delegerer en opgave inden for den forbeholdte virksomhed, er der i bekendtgørelsen tale om at bemyndige en medhjælp til at udføre opgaven. Ved bemyndigelse forstås således, at en autoriseret sundhedsperson delegerer til en medhjælp at udføre en opgave inden for sin forbeholdte virksomhed. Ved delegation af andre arbejdsopgaver, som det ikke er forbeholdt nogen at udføre, anvendes blot begrebet delegation, se. vejledningens punkt 3 om delegation af ikke forbeholdt virksomhed.

2.2 Udvalgelse af den person, der kan bemyndiges som medhjælp

En autoriseret sundhedsperson kan delegere en opgave inden for sit forbeholdte virksomhedsområde til både autoriserede sundhedspersoner og andre personer, uanset uddannelse og baggrund.

En autoriseret sundhedsperson skal udvise omhu og samvittighedsfuldhed ved udvælgelsen af sin medhjælp. Idet der er tale om delegation af opgaver, der er forbeholdt den autoriserede sundhedsperson som følge af dennes uddannelse, skal den autoriserede sundhedsperson i særlig grad sikre sig, at medhjælpen har de kvalifikationer, der er nødvendige for at udføre opgaven. Ofte vil den autoriserede sundhedsperson delegere den forbeholdt opgave til andre autoriserede sundhedspersoner, der som følge af deres uddannelse er særligt kvalificerede i udførelsen af opgaven.

Der er ikke tale om at bruge medhjælp til at udføre en forbeholdt opgave i bekendtgørelsens forstand, når en autoriseret sundhedsperson oplærer (superviserer) en anden autoriseret sundhedsperson i udførelsen af en forbeholdt opgave, som pågældende selv i kraft af sin autorisation må udføre.

For så vidt angår udvælgelse af medhjælp på sygehuse, plejehjem eller andre behandlingsinstitutioner henvises til vejledningens punkt 2.7.1 om delegation af medicingivning.

2.3 Instruktion i forbindelse med brug af medhjælp

En autoriseret sundhedsperson skal udvise omhu og samvittighedsfuldhed ved instruktion af sin medhjælp. En autoriseret sundhedsperson skal sikre sig, at medhjælpen har fået klar og entydig instruktion i at udføre den forbeholdte opgave. Det vil bl.a. sige, at den autoriserede sundhedsperson skal sikre sig, at medhjælpen

har forstået instruktionen. Instruktion skal derfor være af et sådant omfang, at der ikke på noget tidspunkt kan være tvivl om, hvor langt bemyndigelsen rækker. Det indbefatter, at medhjælpen skal være bekendt med udførelsen af den delegerede, forbeholdte opgave, ligesom medhjælpen skal være instrueret i at kunne behandle eventuelle komplikationer, herunder være bekendt med hvornår der skal tilkaldes relevant hjælp.

For så vidt angår ansvaret for instruktion af medhjælp ansat på sygehuse, plejehjem eller behandlingsinstitutioner, henvises der til vejledningens 2.7.1 om delegation af medicingivning.

Af Sundhedsstyrelsens vejledning af 20. november 2000 om udfærdigelse af instrukser fremgår i hvilke tilfælde, der skal foreligge skriftlige instrukser.

2.4 Tilsyn med medhjælpens virksomhed

En autoriseret sundhedsperson skal udvise omhu og samvittighedsfuldhed ved i fornødent omfang at føre tilsyn med medhjælpens virksomhed.

Omfanget af tilsynet afhænger af den delegerede, forbeholdte opgaves karakter og af medhjælpens erfaring og kompetence i relation til den konkrete forbeholdte opgave. Jo flere patientsikkerhedsmæssige risici, der er knyttet til opgaves udførelse, og jo mere uvant opgaven er for medhjælpen, desto mere indgående tilsyn skal der føres med opgavens udførelse. Omfanget af tilsyn vil altid bero på en konkret vurdering. Ved brug af en medhjælp, der er autoriseret i henhold til autorisationsloven og som ifølge deres uddannelse er kvalificeret til at udføre den forbeholdte opgave, vil tilsynet kunne være af mindre indgående karakter.

I særlige tilfælde er det i Sundhedsstyrelsens retningslinjer foreskrevet, at lægen skal være til stede ved brug af medhjælp for herved at føre tilsyn med medhjælpens virksomhed. Det drejer sig f.eks. om omskæring af drenge, hvor lægen skal være til stede, hvis lægen delegerer til en medhjælp at udføre indgrebet, jf. vejledning nr. 9267 af 23. maj 2005 om omskæring af drenge.

2.5 Videredelegation af forbeholdt virksomhed

En autoriseret sundhedsperson kan ved delegation af forbeholdt sundhedsfagligt virksomhed tilkendegive, at videredelegation ikke må finde sted. En autoriseret sundhedsperson behøver således ikke positivt at tilkendegive, at videredelegation kan finde sted, for at dette er tilfælde.

I mange situationer vil de organisatoriske forhold tilsige, at det er forsvarligt, at videredelegation finder sted. På f.eks. sygehuse, plejehjem eller lignende institutioner, hvor ledelsen har det samlede ansvar for personalets faglige kvalifikationer, vil de organisatoriske forhold tilsige, at videredelegation naturligt finder sted, jf. vejledningens punkt 2.7 om delegation efter fastlagt ramme. De situationer, hvor en autoriseret sundhedsperson kunne finde det fagligt forsvarligt, at videredelegation kan finde sted, kunne være, hvor en læge bemyndiger en sygeplejerske til at vaccinere. Såfremt lægen ikke tilkendegiver, at sygeplejersken ikke må videredelegerer til en anden at vaccinere, vil det svare til, at lægen har vurderet, at det er fagligt forsvarligt, at sygeplejersken delegerer vaccinationen til en anden.

Når en autoriseret sundhedsperson ikke tilkendegiver til sin medhjælp, at en forbeholdt opgave ikke må videredelegeres, vil den person, hvis medhjælpen videredelegerer den forbeholdte opgave til en anden, også være at betragte som medhjælp for den autoriserede sundhedsperson.

2.6 Ansvarsforhold ved delegation af forbeholdt virksomhed

Når en autoriseret sundhedsperson bemyndiger en medhjælp til at udføre en forbeholdt opgave, vil den autoriserede sundhedsperson være ansvarlig for udvælgelse og instruktion af samt tilsyn med medhjælpen. Det betyder, at hvis medhjælpen nøje følger instruktionen, som den autoriserede sundhedsperson har givet, vil ansvaret for udførelsen af den delegerede forbeholdte opgave som hovedregel falde tilbage på den autoriserede sundhedsperson, hvis noget skulle gå galt. En medhjælp har ansvar for at frasige sig den forbeholdte opgave, hvis vedkommende ikke ser sig i stand til at udføre opgaven.

Hvis den bemyndigede medhjælp ikke følger den instruktion, som den autoriserede sundhedsperson har givet i den forbeholdte opgaves udførelse, vil medhjælpen selv have det fulde ansvar for opgavens udførelse. Hvis medhjælpen er en autoriseret sundhedsperson, f.eks. social- og sundhedsassistent, skal den pågældende udvise omhu og samvittighedsfuldhed i sin virksomhed, jf. autorisationslovens § 17. Såfremt vedkommende ikke udviser omhu og samvittighedsfuldhed, vil den pågældende kunne blive kritiseret af Sundhedsvesenets Patientklagenævn. Hvis medhjælpen ikke er en autoriseret sundhedsperson, vil den pågældende kunne blive straffet for at have overtrådt autorisationslovens § 73, såfremt patientens helbred er blevet udsat for påviselig fare ved den forbeholdte opgaves udførelse.

Hvis der er tvivl om, hvorvidt en person overhovedet er blevet bemyndiget til at udføre den forbeholdte virksomhed, således at den pågældende person vurderes til at have foretaget virksomheden af egen drift, kan vedkommende blive straffet for at have udført forbeholdt virksomhed, jf. autorisationslovens §§ 79, 87, 88 og 89.

De beskrevne ansvarsforhold gør sig også gældende ved videredelegation. Den medhjælp, der får delegeret en forbeholdt opgave af den autoriserede sundhedsperson, skal sørge for udvælgelse og instruktion af samt tilsyn med medhjælpen, som får opgaven videredelegeret, se vejledningens punkt 2.2 om udvælgelse af den person, der kan bemyndiges som medhjælp, 2.3 om instruktion i forbindelse med brug af medhjælp og 2.4 om tilsyn med medhjælpens virksomhed. Den autoriserede sundhedsperson, der ikke har tilkendegivet til sin medhjælp, at den forbeholdte opgave ikke kan videredelegeres, vil kunne ifalde ansvar, idet vedkommende har fundet det fagligt forsvarligt at videredelegere opgaven. Den autoriserede sundhedsperson kan også blive ansvarlig for den delegerede opgave, hvis vedkommende ikke har instrueret den bemyndigede medhjælp tilstrækkeligt eller har instrueret forkert, således at denne utilstrækkelige instruktion bliver givet videre i forbindelse med videredelegationen.

I eksemplet i vejledningens punkt 2.5 om videredelegation af forbeholdt virksomhed vil det sige, at lægen vil have et overordnet ansvar for, at det er forsvarligt at videredelegere den forbeholdte opgave. Sygeplejersken, som videredelegerer opgaven, er ansvarlig for at sikre, at den person, sygeplejersken påtænker at delegerer den forbeholdte opgave til, er kvalificeret til at udføre opgaven. Sygeplejersken skal endvidere sikre sig, at den person, sygeplejersken delegerer den forbeholdte opgave til, er instrueret tilstrækkeligt i at udføre opgaven. Sygeplejersken skal tillige i fornødent omfang føre tilsyn med den medhjælp, som sygeplejersken delegerer udførelse af den forbeholdte opgave til.

2.7 Delegation efter fastlagt ramme

2.7.1 Delegation af medicingivning

Behandling med medicin er et hyppigt forekommende eksempel på lægers brug af medhjælp. I medfør af autorisationslovens § 74, stk. 2, er det forbeholdt læger at anvende receptpligtige lægemidler, med mindre andet er lovhjemlet, hvilket er tilfældet for tandlæger og jordemødre. Udstedelse af recepter kan alene foretages af læger og tandlæger, jf. vejledningens punkt 1 om sundhedsfaglig virksomhed, der ikke kan delegeres. En læge kan imidlertid bemyndige en medhjælp til at give medicin. Sygeplejersker har, når det drejer sig om medicingivning, en særlig kompetence som følge af deres uddannelse, der gør det naturligt at anvende dem som medhjælp ved medicingivning.

I forbindelse med instruktion i at give medicin skal lægen bl.a. sikre, at medhjælpen er tilstrækkeligt instrueret i at give medicin og i fornødent omfang er informeret om lægemidlets virkninger og bivirkninger. Instruktionen skal tilpasses medhjælpens kompetencer. Lægen skal sikre sig, at medhjælpen har forstået opgaven.

Både autoriserede og ikke autoriserede sundhedspersoner har et selvstændigt ansvar, når de handler som lægens medhjælp. Hvis en medhjælp ikke opfatter medicinordinationen entydigt, eller der er mistanke om fejl, skal den pågældende gøre opmærksom herpå. Personen skal frasige sig opgaven, hvis pågældende ikke mener sig i stand til at varetage opgaven forsvarligt, herunder at kunne observere patienten tilstrækkeligt. Hvis en medhjælp videredelegerer en opgave, er den pågældende ansvarlig for at give instruktionen til den person, som opgaven delegeres til, som pågældende selv har modtaget.

Når pleje- eller sundhedspersonale eller andre alene yder praktisk/mekanisk hjælp til en patient i forbindelse med indtagelse af medicin, er der ikke tale om delegation. Det kunne være, hvor en person hjælper en pårørende med at indtage medicin, som normalt selv administrerer sin medicin, men som på grund af f.eks. slidgigt i fingrene eller anden sygdom ikke selv er i stand til at tage medicinen. Dette er således at sidestille med selvadministration.

2.7.1.1 Overdragelse af vurdering af behandlingsbehov

En læge kan i nogle situationer bemyndige en medhjælp til at foretage vurdering af behandlingsbehov og iværksættelse af behandling med receptpligtigt medicin. Af instruksen skal fremgå hvilke indikationer og symptomer, der skal være til stede, før den bemyndigede medhjælp kan behandle patienten med medicin. Lægen er ansvarlig for at sikre sig, at ordination af lægemidlet indføres i patientens journal.

En læge kan ordinere medicin til en konkret patient efter behov (p.n.). I disse situationer bemyndiger lægen medhjælpen til at vurdere patientens behandlingsbehov og iværksætte behandling med medicin inden for fastsatte rammer (dosis, doseringshyppighed, -interval og maksimal dosis).

På sygehuse og lignende institutioner kan overlægen ved nogle velbeskrevne sygdomstilfælde bemyndige plejepersonalet til at iværksætte en standardbehandling med medicin (generel ordination). En læge kan i så fald ordinere medicin med henvisning til en fastsat instruks vedrørende det pågældende lægemiddel ("efter skema"), hvorefter plejepersonalet behandler i henhold til skemaet. Det kunne dreje sig om smertestillende medicin, der indgives postoperativt efter nærmere definerede indgreb, eller regulering af blodfortyndende medicin efter blodprøvesvar.

Det skal nøje overvejes i hvilke situationer, en medhjælp kan bemyndiges til at foretage vurdering af behandling. Det vil f.eks. ikke være forsvarligt, at der på et behandlingshjem iværksættes afrusning med receptpligtig medicin, uden at en læge først har undersøgt patienten og taget stilling til behandlingen. Baggrunden herfor er, at alkoholpåvirkede personer kan være i en potentielt faretruende tilstand. Det kan være vanskeligt at vurdere graden af alkoholforgiftningen, og en alkoholpåvirkning kan sløre symptomerne fra de – om end sjældne – tilstande, hvor den alkoholpåvirkede persons liv og helbred kan være i fare, som f.eks. ved intrakranielle blødninger efter traumer.

2.7.1.2 Ledelsens ansvar

På alle institutioner har ledelsen ansvaret for, at der foreligger instruks for en faglig forsvarlig tilrettelæggelse af medicinbehandling og for, at det personale, der giver medicin, er instrueret og oplært heri.

På sygehuse er afdelingens personale almindeligvis oplært i at varetage den medicingivning, der anvendes på det pågældende sted. Den ordinerende læge skal være opmærksom på særlig instruktion, hvis det drejer sig om særlig medicinering.

På plejehjem og lignende institutioner vil personalet almindeligvis være i stand til at udføre almindelig medicingivning, og det er ikke nødvendigt, at den ordinerende læge sætter sig ind i de forskellige personalegruppers uddannelse og kompetencer. Plejehjemmets ledelse er ansvarlig for, at personalet er instrueret og oplært i at give almindelig medicin. Såfremt institutionens personale ikke er i stand til at give medicin, bør ledelsen gøre beboernes læger opmærksomme herpå, således at lægen kan sikre, at andre personer med de fornødne faglige kompetencer kan give medicinen og observere patienten. Personalet forudsættes gennem uddannelse at have erhvervet sig sådanne kvalifikationer, at lægen ikke behøver at godkende hver enkelt person som sin medhjælp. Herved behøver lægen heller ikke at bekymre sig om videredelegation, da det er ledelsens ansvar at personalet er behørigt kvalificeret til og instrueret i at udføre den delegerede opgave.

For så vidt angår hjemmesygeplejen, er det kommunalbestyrelsens ansvar at sikre at hjemmesygeplejen udføres af autoriserede sygeplejersker og andre personalegrupper med de nødvendige uddannelsesmæssige kvalifikationer. Det er en afgørende forudsætning for kvaliteten af opgavevaretagelsen og patientsikkerheden i hjemmesygeplejen, at sundhedspersonalet har de fornødne kvalifikationer og kompetencer til at løse opgaverne inden for de beskrevne funktionsområder, når de udfører de lægeordnede behandlingsopgaver. Reg-

lerne om hjemmesygeplejen er nærmere beskrevet i bekendtgørelse 1601 af 21. december 2007 om hjemmesygepleje og vejledning nr. 102 af 11. december 2008 om hjemmesygepleje.

På nogle institutioner er der ikke ansat sundhedsfagligt personale. Det kunne være institutioner, hvor de ansatte er pædagoger til at tage sig af fysisk og psykisk handicappede. I disse tilfælde skal en læge ved ordination af medicin være særligt opmærksom på tilstrækkelig instruktion af personalet og i givet fald vurdere, om en hjemmesygeplejerske skal give medicinen, eller om patienten skal indlægges på sygehus. Instruktionen skal f.eks. indeholde, hvor hyppigt medicinen gives, kriterier for observation og journalføring i medicinskema og sundhedsfaglig dokumentation. Det er ledelsen, der har det overordnede ansvar for at tage vare på beboerne, herunder også at sikre, at de kan få den ordinerede medicin under ansvarlige forhold.

Reglerne om medicin håndtering er nærmere beskrevet i vejledning nr. 9429 af 30. juni 2006 om ordination og håndtering af lægemidler og vejledning nr. 9229 af 29. april 2005 om sygeplejefaglige optegnelser. Endvidere henvises til vejledning nr. 42 af 1. juli 2008 om den lægelige behandling af stofmisbrugere i substitutionsbehandling.

2.7.2 Delegation efter fastlagt ramme i forbindelse med anden behandling

På sygehusafdelinger bemyndiger den administrerende overlæge ofte sygeplejersker til at foretage vurdering af behandlingsbehov og at iværksætte forskellige behandlinger i henhold til en fastlagt ramme. Det drejer sig bl.a. om sygeplejeskebemandede skadestuer, hvor sygeplejersker i fastlagte situationer ordinerer røntgenundersøgelse på konkret mistanke om brud, suturer flænger, lægger intravenøs adgang i forbindelse med behandling, ordinerer blodprøvetagning og tager blodprøver.

Delegation efter fastlagt ramme finder også sted på andre sygehusafdelinger, hvor sygeplejersker efter fastlagt ramme foretager kontrol af patienter med kronisk sygdom, f.eks. diabetespatienter eller patienter med astma. Sygeplejersker tager i disse situationer bl.a. stilling til medicinering og dosering inden for en fastlagt ramme om medikament og dosering. Ramedelegation forudsætter en lægelig ledelse, herunder at den lægelige ledelse har lagt fast rammer for medhjælpernes arbejde.

3. Delegation af ikke forbeholdt virksomhed

En autoriseret sundhedsperson er i henhold til autorisationslovens § 17 forpligtet til at udvise omhu og samvittighedsfuldhed ved udøvelsen af sin virksomhed.

Når en autoriseret sundhedsperson delegerer en opgave uden for den forbeholdte virksomhed, er der i bekendtgørelsen ikke tale om brug af medhjælp, jf. vejledningens punkt 2.1 om hvem kan bruge medhjælp. Der anvendes alene begrebet delegation i disse situationer.

3.1 Hvem kan delegere ikke forbeholdt virksomhed

En autoriseret sundhedsperson kan delegere ikke forbeholdt virksomhed til alle, både autoriserede sundhedspersoner såvel som ikke autoriserede personer.

Hensynet til patientsikkerheden vil i nogle tilfælde tillige tilsige, at kvalificerede autoriserede sundhedspersoner tager ansvar for udførelsen af nogle former for ikke forbeholdt virksomhed, herunder giver instruktion i virksomhedens udførelse. Eksempelvis har sygeplejersker i kraft af deres uddannelse kompetencer inden for sårpleje, hvorfor sygeplejersker ved delegation heraf til andet personale vil have ansvar for instruktion i udførelsen heraf.

Patienten kan i nogle situationer have en forventning om, at ikke forbeholdt virksomhed udføres af en autoriseret sundhedsperson, som gennem sin uddannelse har tilegnet sig kvalifikationer i opgavens udførelse. Som eksempel kan nævnes diagnostik før et operativt indgreb. Læger er således igennem deres uddannelse kvalificeret til at diagnosticere sygdomme, om end denne specifikke sundhedsfaglige virksomhed ikke er forbeholdt læger.

3.2 Udvælgelse af den person som får delegeret ikke forbeholdt virksomhed

En autoriseret sundhedsperson kan delegere ikke forbeholdt virksomhed til alle, både autoriserede sundhedspersoner såvel som ikke autoriserede personer. Når en autoriseret sundhedsperson delegerer virksomhed, der ikke er forbeholdt skal den autoriseret sundhedsperson udvise omhu og samvittighedsfuldhed ved udvælgelsen af den eller de personer, som får delegeret den ikke forbeholdt opgave på samme måde, som det er tilfældet ved overdragelse af en forbeholdt opgave til en medhjælp. Det betyder, at en autoriseret sundhedsperson skal sikre sig, at den pågældende person, som får delegeret en opgave, har de kvalifikationer, der er nødvendige for at udføre opgaven.

For så vidt angår udvælgelse af personale til delegerede opgaver på sygehuse, plejehjem eller behandlingsinstitutioner henvises til vejledningens punkt 2.7.1 om delegation efter fastlagt ramme.

3.3. Instruktion i forbindelse med delegation af ikke forbeholdt virksomhed

En autoriseret sundhedsperson skal udvise omhu og samvittighedsfuldhed ved instruktionen af personen, som har fået delegeret en opgave på samme måde, som det er tilfældet ved overdragelse af en forbeholdt opgave til en medhjælp. En autoriseret sundhedsperson skal ved delegation af opgaven give klar og entydig instruktion i udførelsen. Det vil bl.a. sige, at den autoriserede sundhedsperson skal sikre sig, instruktionen er forstået. Instruktionen skal derfor være af et sådant omfang, at der ikke på noget tidspunkt kan være tvivl om opgavens udførelse. Det indbefatter viden om de foranstaltninger, som er krævet for at udføre den delegerede opgave, og behandling af eventuelle komplikationer, herunder hvornår der skal tilkaldes relevant hjælp.

For så vidt angår ansvaret for instruktion af personer ansat på sygehuse, plejehjem eller andre behandlingsinstitutioner henvises til denne vejlednings punkt. 2.7 om delegation efter fastlagt ramme.

Af Sundhedsstyrelsens vejledning af 20. november 2000 om udfærdigelse af instrukser fremgår i hvilke tilfælde, der skal foreligge skriftlige instrukser.

3.4 Tilsyn med udførelsen af den delegerede virksomhed

En autoriseret sundhedsperson skal udvise omhu og samvittighedsfuldhed ved tilsynet med udførelsen af en delegeret opgave på samme måde, som det er tilfældet ved overdragelse af en forbeholdt opgave til en medhjælp.

Det vil sige, at den autoriserede sundhedsperson i fornødent omfang skal føre tilsyn med udførelsen af den delegerede opgave. Omfanget af tilsynet afhænger af opgavens karakter samt den erfaring og kompetence, som personen, der få opgaven delegeret, har i relation til den konkrete opgave. Det vil således altid bero på en konkret vurdering.

3.5 Videredelegation af ikke forbeholdt virksomhed

Den, der af en autoriseret sundhedsperson har fået delegeret at udføre en opgave, kan videredelegere denne. Det kunne f.eks. være i de situationer, hvor en læge delegerer til en sygeplejerske at varetage telefonrådgivning af patienter. Såfremt sygeplejersken beder en anden person, eksempelvis en anden sygeplejerske eller en sekretær, om at varetage telefonrådgivningen, er der tale om videredelegation.

I mange situationer vil de organisatoriske forhold tilsige, at det er forsvarligt, at videredelegation finder sted. På f.eks. sygehuse, plejehjem eller lignende institutioner, hvor ledelsen har det samlede ansvar for personalets faglige kvalifikationer, vil de organisatoriske forhold tilsige, at videredelegation naturligt finder sted, jf. vejledningens punkt 2.7 om delegation efter fastlagt ramme.

En autoriseret sundhedsperson kan, når vedkommende delegerer en opgave, tilkendegive, at videredelegation ikke må finde sted. Det vil i det ovenfor nævnte eksempel sige, at lægen til sygeplejersken skal tilkendegive, at telefonrådgivningen ikke må delegeres til f.eks. en anden sygeplejerske eller en sekretær, hvis lægen ikke finder det fagligt forsvarligt, at andre end sygeplejersken udfører opgaven.

3.6 Ansvarsforhold ved delegation af ikke forbeholdt virksomhed

Når en autoriseret sundhedsperson delegerer udførelse af en ikke forbeholdt opgave, vil den autoriserede sundhedsperson være ansvarlig for udvælgelse og instruktion af samt tilsyn med den, opgaven er delegeret til. Hvis medhjælpen nøje følger instruktionen, som den autoriserede sundhedsperson har givet, vil ansvaret for udførelsen af den delegerede opgave som hovedregel falde tilbage på den autoriserede sundhedsperson, hvis noget skulle gå galt.

Hvis den, som har fået udførelsen af en opgave delegeret, ikke følger den instruktion, som den autoriserede sundhedsperson har givet, vil vedkommende selv have et ansvar for opgavens udførelse. Hvis den, som har fået udførelsen af en opgave delegeret, er en autoriseret sundhedsperson, f.eks. sygeplejerske, skal den pågældende udvise omhu og samvittighedsfuldhed i sin virksomhed, jf. autorisationslovens § 17. Såfremt vedkommende ikke udviser omhu og samvittighedsfuldhed, vil pågældende kunne blive kritiseret af Sundhedsvæsenets Patientklagenævn. Hvis medhjælpen ikke er en autoriseret sundhedsperson, vil den pågældende kunne blive straffet for at have overtrådt autorisationslovens § 73, hvis patientens helbred ved opgavens udførelse er blevet udsat for påviselig fare.

Hvis der er tvivl om, at personen overhovedet har fået delegeret virksomheden, således at vedkommende selvstændigt har udført virksomheden, vil vedkommende alene kunne gøres ansvarlig i henhold til det nævnte ovenfor.

De beskrevne ansvarsforhold gør sig også gældende ved videredelegation. Den, der har fået delegeret udførelsen af en opgave, har således ved en videredelegation ansvaret for udvælgelse og instruktion af samt tilsyn med den person, som pågældende selv delegerer opgaven til, se vejledningens punkt 3.2 om udvælgelse af den person som får delegeret ikke forbeholdt virksomhed, 3.3 om instruktion i forbindelse med delegation af ikke forbeholdt virksomhed og 3.4 om tilsyn med udførelsen af den delegerede virksomhed. Den person, som har fået opgaven videredelegeret, får ansvar for opgavens udførelse som beskrevet ovenfor. I det ovenfor nævnte eksempel vil det sige, at sygeplejerske er ansvarlig for at sikre, at den person, hun har delegeret til, er kvalificeret til at udføre opgaven. Sygeplejersken skal endvidere sikre sig, at den person, sygeplejersken overdrager opgaven til, er instrueret tilstrækkeligt i at udføre opgaven, og sygeplejersken skal i fornødent omfang føre tilsyn med den person, der har fået delegeret at udføre opgaven. Den autoriserede sundhedsperson kan alene blive ansvarlig for udførelsen af den delegerede opgave, hvis den autoriserede sundhedsperson ikke har instrueret den, vedkommende delegerer til, tilstrækkeligt eller forkert, således at denne utilstrækkelige instruktion bliver givet videre i forbindelse med videredelegationen.

4. Forhold der særligt berører brug af medhjælp og delegation

4.1 Vildledning i forbindelse med delegation

Selv om en autoriseret sundhedsperson kan delegerer virksomhed til en ikke autoriseret person, er der i autorisationslovens § 45 forbud mod at vildlede almenheden med hensyn til den måde, hvorpå en sundhedsperson samarbejder med personer, der ikke har en sundhedsfaglig autorisation (lægefolk).

Når en autoriseret sundhedsperson delegerer virksomhed til personer, der ikke er autoriserede, skal det tydeligt fremgå, på hvilken måde samarbejdet foregår. Patienten må ikke bibringes den urigtige forestilling, at behandlingen sker efter instruktion af den autoriserede sundhedsperson eller på dennes ansvar, hvis dette ikke reelt er tilfældet. Det er den autoriserede sundhedspersons ansvar at sikre sig mod, at der kan opstå misforståelser.

Dette har også betydning for den betegnelse den pågældende, som får delegeret virksomhed, benytter. Lægestuderende, der får delegeret virksomhed, uanset at dette er som vikar for en reservelæge, må ikke bære navneskilte, der over for patienterne giver indtryk af, at den pågældende er læge. Det vil sige, at der ikke kan anvendes betegnelser som "lægevikar". I stedet kan der eksempelvis benyttes betegnelsen "lægestuderende".

4.2 Information i forbindelse med delegation

I nogle situationer kan patienterne have en forventning om, at sundhedsfaglig virksomhed udføres af bestemte autoriserede sundhedspersoner, som gennem deres uddannelse har tilegnet sig kvalifikationer i opgavens udførelse.

En autoriseret sundhedsperson skal informere patienten om, at den sundhedsfaglige virksomhed udføres af en medhjælp eller på delegation, i de situationer, hvor patienten kan have en berettiget forventning om at blive behandlet af en bestemt autoriseret sundhedsperson. Det kunne f.eks. være i en situation, hvor en patient skal have foretaget et mindre operativt indgreb, og hvor patienten med rimelighed forventer, at det er en læge, der udfører indgrebet. Hvis lægen f.eks. har overdraget til en sygeplejerske som medhjælp at udføre indgrebet, skal patienten forud informeres om dette, således at patienten har mulighed for at overveje, om denne vil have indgrebet udført af medhjælpen.

4.3 Brug af medhjælp over landegrænser

En udenlandsk sundhedsperson uden dansk autorisation, som udfører sundhedsfaglig virksomhed i udlandet, kan ikke benytte en medhjælp, hvad enten denne er autoriseret eller ej, til at udføre forbeholdt virksomhed i Danmark. Såfremt en udenlandsk sundhedsperson uden dansk autorisation kunne bemyndige en medhjælp i Danmark til at udføre en forbeholdt opgave for sig, mens den udenlandske sundhedsperson udførte sundhedsfaglig virksomhed i udlandet, ville dette svare til, at den udenlandske sundhedsperson selv udførte virksomheden i Danmark, hvilket almindeligvis ikke vil være muligt, når den udenlandske sundhedsperson ikke har dansk autorisation. Det vil dermed sige, at det ikke er muligt at benytte medhjælp over grænserne.

Det er derimod muligt for en udenlandsk sundhedsperson uden dansk autorisation, som arbejder i udlandet, at delegere ikke forbeholdt virksomhed til andre, hvad enten de er autoriseret eller ej, til udførelse i Danmark. Dette svarer til, at den udenlandske sundhedsperson selv udførte virksomheden i Danmark, hvilket almindeligvis vil være muligt, når der er tale om ikke forbeholdt virksomhed. F.eks. kunne en udenlandsk sundhedsperson uden dansk autorisation, som udfører sundhedsfaglig virksomhed i udlandet, vælge at delegere til en person i Danmark at udføre forundersøgelse og information til patienter om den sundhedsfaglige virksomhed, som er planlagt udført i udlandet. Selv om forundersøgelse og information er nært knyttet til selve behandlingen, som skal udføres i udlandet, er der ved forundersøgelse og information tale om en forbeholdt virksomhed. Virksomheden vil således i Danmark kunne udføres af alle, også personer uden sundhedsfaglig autorisation.

Såfremt en person påtager sig at udføre ikke forbeholdt virksomhed for en udenlandsk sundhedsperson, der udfører den sundhedsfaglige virksomhed i udlandet, vil personen selvstændigt kunne blive draget til ansvar for virksomhedens udførelse, jf. vejledningens punkt 3.6 om ansvarsforhold ved delegation af ikke forbeholdt virksomhed.

4.4 Brug af medhjælp i forbindelse med telemedicin

I mange tilfælde benytter autoriserede sundhedspersoner sig af forskellige teknologiske hjælpemidler i udførelsen af deres virksomhed. Det kan f.eks. være vurdering af røntgenbilleder, der befinder sig elektronisk et andet sted, men som vurderes via telekommunikation, eller anden rådgivning, der gives via telekommunikation. Der er i disse situationer ofte tale om en rekvirent af en ydelse, som en specialist yder.

Når en ikke-autoriseret sundhedsperson udfører forbeholdt virksomhed via telekommunikation, er det som medhjælp for den autoriserede sundhedsperson, der via telekommunikationen delegerer opgaven.

For nærmere omlysninger om telemedicin og ansvarsforhold i forbindelse hermed henvises til Sundhedsstyrelsens vejledning nr. 9719 af 9. november 2005 om ansvarsforholdene mv. ved lægers brug af telemedicin.

4.5 Brug af teknisk bistand

Lægeseekretærarbejde er teknisk bistand, når der udføres traditionelt sekretærarbejde, såsom når sekretæren skriver selve recepten eller udfærdiger en lægeerklæring for lægen. Når lægeseekretærer udfører teknisk bistand for en autoriseret sundhedsperson, er det hensigtsmæssigt, at den for behandlingen ansvarlige læge

har udarbejdet nedskrevne retningslinjer for, hvordan sekretæren f.eks. skal prioritere arbejdet, og hvordan ansvarsfordelingen er for arbejdets udførelse.

Såfremt der skulle være problemer med sekretærens bistand, og den ansvarlige autoriserede sundhedsperson er klar over dette, kan ansvar herfor efter en konkret vurdering falde tilbage på den ansvarlige sundhedsperson. I enkelte situationer, hvor en ellers velfungerende sekretærbistand er årsag til en fejl, kan den autoriserede sundhedsperson ikke nødvendigvis få pålagt et ansvar herfor.

I de tilfælde, hvor en lægesekretær af en læge får delegeret sundhedsfaglig virksomhed, er lægesekretærens udførelse heraf omfattet af bekendtgørelse og vejledning om sundhedspersoners brug af medhjælp og delegation.

5. Ikrafttræden

Vejledningen træder i kraft den 1. marts 2009.

Samtidig bortfalder vejledning nr. 9269 af 20. maj 2005 om ansvarsforhold ved ansættelse af lægestuderende i lægevikariat

Sundhedsstyrelsen, den xx. februar 2009

Anne Mette Dons

/Anna K. H. Murphy